

Коць Ольга Олегівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка»*

Коць Ольга Олеговна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов
Национальный университет «Львовская политехника»*

Kots Olha

*PhD in Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Finance
Lviv Polytechnic National University*

Ярошевич Наталя Богуславівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка»*

Ярошевич Наталья Богуславовна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов
Национальный университет «Львовская политехника»*

Yaroshevych Natalia

*PhD in Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Finance
Lviv Polytechnic National University*

Корначук Олеся Юріївна

*студентка кафедри фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»*

Корначук Олеся Юрьевна

*студентка кафедры финансов
Национального университета «Львовская политехника»*

Kornachuk Olesia

*Student of the Department of Finance of the
Lviv Polytechnic National University*

**КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЗАХОДИ СТИМУЛЮВАННЯ**

**КРЕДИТОВАНИЯ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В УКРАИНЕ:
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И МЕРЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ**

**INDIVIDUAL CREDITING IN UKRAINE:
THE MODERN STATE AND ACTIVITIES OF STIMULATION**

Анотація. В умовах економічної кризи та політичної нестабільності, коли банки постійно змінюють умови кредитування, постає необхідність додаткових досліджень, спрямованих на вивчення усіх аспектів кредитування фізичних осіб та поведінки банків на ринку споживчого кредитування. У статті виконано дослідження кредитування фізичних осіб в Україні. Зокрема було проаналізовано обсяги та структуру кредитування фізичних осіб за 2013–2017 рр., досліджено структуру кредитування фізичних осіб у розрізі валют у яких отримано кредитні кошти. Виявлено, що впродовж аналізованого періоду спостерігалось зменшення обсягів банківського кредитування фізичних осіб. Зростання обсягів кредитування фізичних осіб у іноземній валюті зумовлено виключно зростанням валютного курсу за досліджуваний період. З метою більш ґрунтовного аналізування сформовано групу із восьми найбільших банків України та проаналізовано частку і структуру кредитів фізичним особам у структурі кредитного портфеля цих банків. Заключним етапом дослідження стало розроблення рекомендацій щодо розвитку кредитування фізичних осіб, спрямованих як на активізацію банківської діяльності, так і на стимулювання фізичних осіб до користування кредитними ресурсами. Узагальнено, що задля поточного зростання обсягів кредитів фізичним особам, в першу чергу, потрібно впливати на банки, заохочуючи їх до кредитування фізичних осіб шляхом розроблення нових кредитних програм, кредитних продуктів, тощо, а от довгострокового зростання кредитування фізичних осіб можна досягти тільки завдяки позитивним макроекономічним змінам.

Ключові слова: кредитування, фізична особа, банк, стимулювання.

Аннотация. В условиях экономического кризиса и политической нестабильности, когда банки постоянно меняют условия кредитования, возникает необходимость дополнительных исследований, направленных на изучение аспектов кредитования физических лиц и поведения банков на рынке потребительского кредитования. В статье выполнено исследование кредитования физических лиц в Украине. В частности были проанализированы объемы и структура кредитования физических лиц за 2013–2017 гг., исследована структура кредитования физических лиц в разрезе валют кредита. Выявлено, что за анализируемый период наблюдалось уменьшение объемов кредитования физических лиц. Рост кредитования физических лиц в иностранной валюте обусловлено исключительно ростом валютного курса за период исследования. С целью более детального анализа сформирована группа из восьми крупнейших банков Украины и проанализирована доля и структура кредитов физическим лицам в структуре кредитного портфеля этих банков. Заключительным этапом исследования стала разработка рекомендаций по развитию кредитования физических лиц, направленных как на активизацию работы банков, так и на стимулирование физических лиц в пользование кредитными ресурсами. Обобщено, что для текущего роста объемов кредитов физическим лицам, в первую очередь, нужно влиять на банки, поощряя их к кредитованию физических лиц, разработки новых кредитных программ, кредитных продуктов и т.п., а вот долгосрочного роста кредитования физических лиц можно достичь только благодаря положительным макроекономическим изменениям.

Ключевые слова: кредитование, физическое лицо, банк, стимулирование.

Summary. In conditions of economic crisis and political instability, when banks constantly change the conditions of crediting, there is a need for additional research aimed at studying aspects of individual crediting and the behavior of banks in the consumer crediting market. The article deals with crediting of individuals in Ukraine. In particular, the volumes and structure of individual crediting for 2013–2017 were analyzed; the structure of individual crediting by currency of credit was investigated. It was found that for the analyzed period there was a decrease in the volume of individual crediting. The growth of individual crediting in foreign currency is due solely to an increase in the exchange rate over the research period. For the purpose of more thorough analysis, a group of eight largest banks of Ukraine was formed and analyzed the share and structure of individual credits in the structure of these banks' credit portfolios. The recommendations for the development of individual crediting were created at the final stage of the research, aimed at both activating banks and stimulating individuals to use credit resources. It was generalized that in order to increase the volumes of individual credits, it is first of all necessary to influence the banks, encouraging them to lend to individuals, develop new credit programs and credit products, etc. But the long-term growth of individual crediting can only be achieved through positive macroeconomic changes.

Key words: crediting, individual, bank, stimulation.

Постановка проблеми. Кредитування фізичних осіб у економічних сучасних умовах в Україні набирає все більшої популярності. Доходів, які отримує середньостатистичний українець, вистачає лише на предмети першої необхідності та на обов'язкові платежі. Але їх не завжди достатньо, щоб мати

зможу придбати речі довгострокового використання. Споживче кредитування дає змогу задовольняти потреби населення у товарах довгострокового вжитку. А важливим чинником, який впливає на розвиток споживчого кредитування є розвиток діяльності банків щодо обслуговування приватних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі питання кредитування фізичних осіб досліджують такі науковці: Л. Добрик, Т. Лосева, І. Онуфрійчук [2, с. 369–372] — дослідження загальних питань у сфері споживчого кредитування; Т. Ф. Григораш, С. С. Пільгуй [1, с. 119–124] — дослідження сучасних аспектів кредитування банками України, зокрема проблем кредитування фізичних осіб; І. Б. Охрименко [3] — дослідження перспектив кредитування фізичних осіб; Т. В. Паєнтко, З. В. Савельєва [5, с. 40–43] — дослідження тенденцій попиту фізичних осіб на банківські послуги; О. О. Процик, А. О. Войнаровська [6, с. 26–29] — дослідження шляхів удосконалення сучасного кредитування фізичних осіб; О. І. Стирська [7, с. 122–127] — дослідження особливостей інвестиційного кредитування в Україні; В. М. Шумелда [8, с. 310–316] — дослідження структури кредитування фізичних осіб в Україні тощо.

Однак в умовах економічної кризи та політичної нестабільності, коли банки постійно змінюють умови кредитування, постає необхідність додаткових досліджень, спрямованих на вивчення аспектів кредитування фізичних осіб та поведінки банків на ринку споживчого кредитування.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є дослідження кредитування фізичних осіб в Україні. Задля досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань: дослідження обсягу та структури кредитування фізичних осіб за 2013–2017 рр., дослідження структури кредитування фізичних осіб найбільшими банками України у 2017 р., розроблення рекомендацій щодо розвитку кредитування фізичних осіб, спрямованих як на активізацію банківської діяльності, так і на стимулювання фізичних осіб до користування кредитними ресурсами.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні банки приділяють значну увагу кредитуванню фізичних осіб, розробляючи все нові кредитні продукти, ди-

версифікуючи умови кредитування, лібералізуючи ставлення до клієнтів. Обсяги кредитів, наданих фізичним особам України за 2013–2017 рр., наведено у табл. 1.

За аналізований період спостерігалось зменшення обсягів кредитування фізичних осіб у розрізі всіх різновидів кредитування. Першопричиною цього є усвідомлення населенням економічної кризи в країні та непрогнозованості майбутніх доходів, що є джерелом погашення кредитів. Лише у 2017 р. починається зростання споживчого кредитування порівняно з 2015–2016 рр., що є першим проявом стабілізації доходів населення після фінансової кризи 2014–2015 рр. в Україні. Другою причиною зменшення обсягів кредитування фізичних осіб стало різке зменшення кількості банків, що функціонують в Україні, і відповідно, спроможності банківської системи задовольнити попит фізичних осіб на кредитні ресурси.

Розглянемо динаміку кредитування фізичних осіб у розрізі видів валют (табл. 2).

За 2013–2017 рр. найбільших змін зазнала частка кредитування фізичних осіб у національній валюті — за споживчими кредитами вона зменшилася на 14,3 % (з 78,8 % до 64,5 %), за кредитами на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості — на 6,69 % (26,6 % до 19,91 %), за іпотечними кредитами — на 7,48 % (з 33,13 % до 25,65 %). І лише за іншими кредитами частка у національній валюті зросла 3,03 % (з 79,65 % до 82,68 %). Натомість мало місце зростання часток кредитів фізичним особам у доларах США та євро (крім інших кредитів), що зумовлено, в першу чергу, різкою зміною валютного курсу гривні за аналізований період. Об'єктивно зростання кредитування фізичних осіб у іноземній валюті не відбувалося — відбувався перерахунок вже виданих кредитів за новим курсом валют. Тобто можна стверджувати, що обсяги кредитування фізичних осіб за 2013–2017 рр. зменшувалися у розрізі всіх валют кредиту.

Таблиця 1

Обсяги кредитування фізичних осіб за 2013–2017 рр., млн грн.

Роки	Усього	Споживчі кредити	На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	Іпотечні кредити	Інші кредити
2013	193529	137346	51447	56270	4736
2014	211215	135094	71803	72156	4318
2015	174869	104879	66169	60215	3821
2016	163333	101528	58549	60265	3255
2017	174182	122066	48172	38601	3944

Джерело: сформовано за даними [4]

Таблиця 2

Обсяги кредитування фізичних осіб за видами валют за 2013–2017 рр.

Валюта кредиту	2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.		Базисні структурні зміни, %
	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%	
Споживчі кредити											
Гривня	108224	78,8	95763	70,9	66662	63,56	64859	63,88	66106	64,5	-14,3
Долар США	27657	20,1	37357	27,64	36268	34,58	34901	34,38	34668	33,8	+13,7
Євро	939	0,68	1168	0,86	1140	1,09	1034	1,02	1048	1,02	+0,34
Рос. рубль	1	0,00	1	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0
Інші	525	0,38	807	0,6	809	0,77	734	0,72	741	0,72	+0,34
Всього:	137346	100	135094	100	104879	100	101528	100	102563	100	-
На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості											
Гривня	13685	26,6	11310	15,75	11001	16,63	9718	16,6	9589	19,91	-6,69
Долар США	36040	70,05	57873	80,6	52203	78,89	46516	79,45	36374	75,5	+5,45
Євро	736	1,43	1102	1,53	917	1,39	808	1,38	961	1,99	+0,56
Рос. рубль	1	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	0
Інші	984	1,91	1518	2,11	2049	3,1	1506	2,57	1249	2,59	+0,68
Всього:	51447	100	71803	100	66169	100	58549	100	48172	100	-
Іпотечні кредити											
Гривня	18641	33,13	16167	22,41	14884	24,72	13263	22,01	9901	25,65	-7,48
Долар США	35691	63,43	53311	73,88	42797	71,07	44267	73,45	26931	69,77	+6,34
Євро	854	1,52	1204	1,67	969	1,61	923	1,53	868	2,25	+0,73
Рос. рубль	2	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	+0,00
Інші	1082	1,92	1473	2,04	1565	2,60	1812	3,01	901	2,33	+0,41
Всього:	56270	100	72156	100	60215	100	60265	100	38601	100	-
Інші кредити											
Гривня	3772	79,65	3003	69,55	2389	62,5	2132	65,5	3261	82,68	+3,03
Долар США	852	17,99	1179	27,3	1324	34,65	1050	32,26	601	15,24	-2,75
Євро	104	2,19	117	2,71	93	2,43	64	1,97	75	1,9	-0,29
Рос. рубль	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші	8	0,17	18	0,42	15	0,39	8	0,25	6	0,15	-0,02
Всього:	4736	100	4318	100	3821	100	3255	100	3944	100	-

Джерело: сформовано та розраховано авторами за даними [4]

Внаслідок зростання частки проблемних кредитів, банки постійно посилюють контроль за дотриманням умов кредитування, своєчасністю погашення тіла кредиту та процентів за його користування, фінансовим станом позичальника, наявністю та зміною вартості та якості забезпечення за кредитом тощо. Розглянемо структуру кредитування фізичних осіб найбільшими банками України у 2017 р. (табл. 3).

Як бачимо, найбільш активно кредитування фізичних осіб з-поміж вибраних банків здійснює АТ «КБ «Приватбанк», частка кредитів фізичним особам у кредитному портфелі якого становить 74,22 %, що здебільшого видані як кредити через кредитні картки (63,02 % загального обсягу кредитів фізичним особам). Стриманішу політику кредитування ведуть ПАТ «ОТП Банк» та ПАТ «Кредобанк»,

Таблиця 3

Структуру кредитування фізичних осіб найбільшими банками України у 2017 р.

Банки	Частка кредитів фізичним особам у кредитному портфелі банку, %	Споживчі кредити, %	Іпотечні кредити, %	Кредити через кредитні картки, %	Автокредити, %	Інші кредити, %
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	74,22	3,39	28,69	63,02	0,84	4,06
АТ «Ощадбанк»	9,31	23,29	21,65	32,88	7,35	14,83
АТ «Укрексімбанк»	2,32	41,58	47,57	6,12	0,34	4,39
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	38,31	53,09	29,00	15,89	1,77	0,25
АТ «Укргазбанк»	26,40	20,15	16,98	53,64	3,66	5,57
АТ «Креді Агріколь Банк»	15,66	93,28	3,08	н/д	3,36	0,28
ПАТ «ОТП Банк»	51,14	46,14	53,75	н/д	н/д	0,11
ПАТ «Кредобанк»	58,48	76,34	23,66	н/д	н/д	н/д

Джерело: розраховано авторами за даними офіційних сайтів банків

у кредитному портфелі яких кредити фізичним особам становлять 51,14 % та 58,48 % відповідно. Різною є структура кредитування фізичних осіб цими банками. Так, у ПАТ «ОТП Банк» 53,75 % становлять іпотечні кредити (близьким за структурою кредитування до цього банку є АТ «Укрексімбанк», який 47,57 % кредитів фізичним особам надає у вигляді іпотеки). Узагальнюючи, можемо зробити висновок, що банки акцентують свою увагу на споживчому кредитуванні фізичних осіб (і автокредити, і кредити через кредитні картки також є підвидами споживчого кредиту), а такі банки, як АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АТ «Креді Агріколь Банк» не розглядають кредитування фізичних осіб як пріоритетний напрям розміщення кредитних ресурсів. АТ «Райффайзен Банк Аваль» та АТ «Укргазбанк», що надали фізичним особам 38,31 % та 26,40 % свого кредитного портфеля є тією перехідною групою банків, що має перспективи як розвитку кредитування фізичних осіб, так і скорочення його обсягів у майбутньому.

Причинами низької зацікавленості банків у кредитуванні фізичних осіб є високий ризик неповернення коштів внаслідок неплатоспроможності позичальника. Про зростання цього ризику свідчить зростання частки проблемних кредитів у кредитному портфелі банків. З метою стимулювання кредитування фізичних осіб банками необхідно:

- розробити ефективні методики оцінювання майбутньої платоспроможності позичальника та чіткого переліку санкцій за неповернення кредитних ресурсів;
- розробити перелік адміністративних законодавчо закріплених заходів, що вживаються до позичальника у разі порушення ним умов кредитного

договору із чітким виокремленням критеріїв, що зумовлюють застосування тих чи інших заходів;

- удосконалити систему контролю за використанням та поверненням кредитних ресурсів позичальником банку.

У точки зору стимулювання фізичних осіб до використання кредитних ресурсів необхідно:

- сприяти стабільності доходів населення, а також стабільності купівельної спроможності цих доходів;
- сприяти підвищенню рівня зайнятості населення;
- сприяти підвищенню рівня життя населення.

Як бачимо, усі заходи щодо стимулювання фізичних осіб до користування кредитами зводяться до загальнодержавного впливу на економіку, спрямованого на економічне зростання та підвищення добробуту населення. Тому задля поточного зростання обсягів банківських кредитів фізичним особам, у першу чергу, потрібно впливати на банки, заохочуючи їх до кредитування фізичних осіб, розроблення нових кредитних програм та кредитних продуктів, тощо, а от довгострокового зростання кредитування фізичних осіб можна досягти тільки завдяки позитивним макроекономічним змінам.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У системі активних банківських операцій важливе місце посідає кредитування, зокрема фізичних осіб. Постійна потреба населення у залученні кредитних ресурсів зумовлена поточною невідповідністю їхніх доходів та витрат, необхідністю задоволення потреб у товарах довгострокового вжитку, вартість яких важко оплатити без попереднього заощадження коштів. Таку невідповідність між потребами та наявними ресурсами для їхнього задоволення вдається усунути саме

завдяки кредитуванню фізичних осіб. Тому необхідно сприяти розвитку кредитування фізичних осіб банками, сприяти покращенню макроекономічної ситуації, а також розробляти альтернативні підходи

до фінансування потреб населення. У подальших дослідженнях варто зосередити увагу на управлінні ризиками неповернення кредитів та удосконаленні контролю за дотриманням умов кредитування.

Література

1. Григораш Т. Ф. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан, основні проблеми та шляхи їх вирішення / Т. Ф. Григораш, С. С. Пільгуй // *Економічний простір*. — 2012. — № 62. — С. 119–124.
2. Добрик Л. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність / Л. Добрик, Т. Лосева, І. Онуфрійчук // *Економічний аналіз*. — 2011. — Випуск 8. Частина 1. — С. 369–372.
3. Охрименко І. Б. Споживчий кредит в Україні: реалії та перспективи розвитку / І. Б. Охрименко // *Автореф. дис... канд. екон. наук. Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана*. — К., 2015. — 21 с.
4. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
5. Паєнтко Т. В. Сучасні тенденції банківського кредитування фізичних осіб в Україні / Т. В. Паєнтко, З. В. Савельєва // *Інвестиції: практика та досвід*. — 2017. — № 10. — С. 40–43.
6. Процик О. О. Сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні та шляхи його удосконалення / О. О. Процик, А. О. Войнаровська // *Наука й економіка*. — 2016. — Вип. 2. — С. 26–29.
7. Стирська О. І. Державне інвестиційне кредитування фізичних осіб / О. І. Стирська // *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. — 2012. — Вип. 3. — С. 122–127.
8. Шумелда В. М. Сучасні тенденції розвитку банківського кредитування фізичних осіб в Україні / В. М. Шумелда // *Актуальні проблеми економіки*. — 2016. — № 8. — С. 310–316.

References

1. Hryhorash T. F. Bankivske kredytuvannia v Ukraini: suchasnyi stan, osnovni problemy ta shliahy yih vyrishennia / T. F. Hryhorash, S. S. Pilhui // *Ekonomichniy prostir*. — 2012. — #62. — S. 119–124.
2. Dobryk L. Spozhyvchyi bankivskyi kredyt v Ukraini: resursne zabezpechennia ta efektyvnist / L. Dobryk, T. Losieva, I. Onufriychuk // *Ekonomichniy analiz*. — 2011. — Vypusk 8. Chastyna 1. — S. 369–372.
3. Okhrymenko I. B. Spozhyvchyi kredyt v Ukraini: realii ta perspektyvy rozvytku / I. B. Okhrymenko // *Avtoref. dys... kand. ekon. nauk. Kyivskyi nacionalnyi ekonomichniy universytet im. V. Hetmana*. — K., 2015. — 21 s.
4. Oficiyniy sait Nacionalnoho Banku Ukrainy [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <https://bank.gov.ua>
5. Payentko T. V. Suchasni tendencii bankivskoho kredytuvannia fizychnykh osib v Ukraini / T. V. Payentko, Z. V. Savelieva // *Investyicii: praktyka ta dosvid*. — 2017. — # 10. — S. 40–43.
6. Procyk O. O. Suchasnyi stan kredytuvannia fizychnykh osib v Ukraini ta shliakhy yogho udoskonalennia / O. O. Procyk, A. O. Voinarovska // *Nauka i ekonomika*. — 2016. — Vyp. 2. — S. 26–29.
7. Styrskya O. I. Derzhavne investyicyne kredytuvannia fizychnykh osib / O. I. Styrskya // *Visnyk Cherniveckoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*. — 2012. — Vyp. 3. — S. 122–127.
8. Shumelda V. M. Suchasni tendencii rozvytku bankivskoho kredytuvannia fizychnykh osib v Ukraini / V. M. Shumelda // *Aktualni problemy ekonomiky*. — 2016. — # 8. — S. 310–316.